

Project Allerheiligen en Allerzielen

met lessuggesties rond Halloween

VOOR ONDERBOUW, MIDDENBOUW EN BOVENBOUW VAN HET BASISONDERWIJS

Introductie op het project

In de laatste tientallen jaren zien we feesten en gebruiken in onze samenleving opkomen die er eerder niet waren. Zoals Valentijnsdag, de Kerstman, Gender-reveal-activiteiten, baby showers et cetera. Zo zien we ook steeds meer aandacht voor Halloween. Aandacht die overgewaaid is vanuit de Verenigde Staten. Een feest waar kinderen zo eng mogelijk verkleed gaan en snoep wordt opgehaald.

De naam Halloween komt van *All Hallows' Eve*, Aller Heiligen avond. De avond dus voor Allerheiligen. Het feest dat op 1 november wordt gevierd. Door de naam zou je kunnen denken dat het iets met de katholieke traditie te maken heeft. Maar dat ligt toch anders: Halloween vindt zijn oorsprong bij de Kelten in Ierland, duizenden jaren geleden. De Kelten geloofden dat de geesten van de overledenen op die avond terug kwamen naar hun oud woonplaatsen op aarde. In het begin van de middeleeuwen werd Ierland katholiek. De mensen bleven het feest van de dolende zielen vieren. De nadruk kwam wel meer te liggen op alle zielen die niet los konden komen van de wereld. De reden is vast niet omdat ze een goéd mens zijn geweest. Het lichtje in de pompoen en de griezelig verkleedde kinderen zijn het symbool van de 'dolende zielen'. Het feest is met Ierse immigranten naar Amerika gegaan en vanuit Amerika weer in Europa terug gekomen.

Halloween is dus cultureel erfgoed en geen katholieke feestdag. Toch is het een goede aanleiding om de katholieke feestdagen te vieren, Allerheiligen op 1 november en Allerzielen op 2 november. Allerheiligen is een feest ter nagedachtenis aan alle heiligen en martelaren. Wij kunnen goed naar hun levensverhaal luisteren en hun voorbeeld proberen te volgen. Er worden er nog steeds mensen heilig verklaard. Zoals in 2022 de Nederlandse priester Titus Brandsma (1881-1942). Vanwege zijn verzet is hij tijdens WO II in het concentratiekamp Dachau vermoord.

Op Allerzielen gaat het om de overledenen die zijn zoals wij en dan in het bijzonder onze dierbaren. Op die dag worden ze herdacht, hun graf of de plaats waar hun urn staat, krijgt extra aandacht. Kaarsen en bloemen worden neergezet en de graven worden gezegend. Er wordt extra aan de overledenen gedacht. Katholieken bidden voor de overledenen, dat ze het goed hebben in de hemel.

Werkwijze

In dit project gebruiken we Halloween als een 'opstap' om aandacht te besteden aan Allerheiligen en Allerzielen. Het is een rijke bron met diverse activiteiten die je naargelang de behoefte en wensen kunt gebruiken.

Het materiaal is gemaakt voor 3 niveaus: Onderbouw, Middenbouw en Bovenbouw.

Het project duurt 3 dagen: 31 oktober, 1 november en 2 november. En neemt per dag ongeveer een half uur tot een uur in beslag, afhankelijk van welke activiteiten je kiest.

Het verhaal over Pepijn vormt de basis voor alle activiteiten. Je gebruikt dit verhaal als voorleesverhaal. Ook in de midden- en bovenbouw.

NAAR HET VERHAAL

NAAR DE ONDERBOUWLESSEN

NAAR DE MIDDENBOUWLESSEN

NAAR DE BOVENBOUWLESSEN

Colofon

Een uitgave van: NKS

Auteurs: auteursteam Leerlijn Houvast op school

Hoofdredactie: Liesbeth van Gool

Projectbegeleiding Berne Educatie | Heeswijk-Dinther

Met kerkelijke goedkeuring

Haarlem, 11 oktober 2022, +Jan Hendriks

Introductie

Halloween

Halloween is als volksfeest, vooral in de Verenigde Staten, erg populair. In de afgelopen jaren zien we ook in Nederland steeds meer aandacht voor Halloween. Net zoals Pakjesavond voorafgaat aan Sinterklaas en Kerstavond aan Kerstmis gaat Halloween vooraf aan een feestdag: Allerheiligen.

Het van oorsprong Keltische feest is ontstaan in Ierland en draait van oudsher om zielen van mensen die na het sterven niet los kunnen komen van de aarde. De naam "Halloween" is een verbastering van *All Hallows Eve*, de avond voor Allerzielen. Er is binnen de cultuur een link ontstaan tussen Halloween en twee katholieke feestdagen: Allerheiligen en Allerzielen.

Met de lessuggesties in deze uitgave willen we vanuit de aandacht die Halloween krijgt, Allerheiligen en Allerzielen weer inhoud geven voor kinderen. Want er is voor kinderen veel waarde te halen uit deze bijzondere feestdagen.

Wij vinden het een mooi idee om gedurende deze drie dagen met de symboliek van kleur te werken: Dag 1: De overheersende kleur is zwart, de kleur van Halloween.

Dag 2: Leerlingen dragen alle kleuren, zo mooi als je je maar kunt bedenken. Dat zijn de kleuren van Allerheiligen.

Dag 3: Leerlingen dragen wit, de kleur van Allerzielen. De kleur van het hemelse licht.

Mogelijk hebben sommige leerlingen niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar. Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een kleed op een tafel in de klas of centrale ruimte, of kleine lapjes stof vastgespeld op de kleding de symboliek van de kleuren in jouw klas brengen.

In deze les is de overheersende kleur zwart, de kleur van Halloween. Vraag vooraf aan de ouders om hun kinderen op de dag waarop je start met dit project zoveel mogelijk zwarte (of donkere) kleding te laten dragen.

Als je er voor gekozen hebt om de kleur zwart op een andere manier in jouw klas te brengen zorg je ervoor dat de kleur zwart goed zichtbaar is in jouw klas. Natuurlijk is het ook prima om wat elementen van Halloween, zoals pompoenen, in jouw klas te brengen.

Lees het eerste deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?
- Wat vonden ze leuk en wat niet?
- Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?

Opdrachten

Zwart en donker

Een lichtje in het donker

Spel Donker en licht

Zwart en donker

Voor Halloween kleden kinderen zich eng aan. Zoek voorbeelden van kinderen die verkleed zijn en laat foto's daarvan zien op het digibord of maak prints van de afbeeldingen.

- Waarom denk je dat kinderen zich zo kleden?
- Wat gebeurt er als je bang bent? Is bang zijn leuk?

Geef aandacht aan de kleding die de kinderen vandaag dragen, als de leerlingen vandaag in zwarte kleren naar school zijn gekomen.

Als dat niet zo is bespreek je wat er is veranderd in jouw klas.

Als je er voor hebt gekozen om vandaag iedere leerling een stukje zwarte stof op de kleding te spelden of op een andere manier donkere kleuren centraal te stellen, schenk daar dan nu aandacht aan. Maak de kinderen attent op de kleur zwart. Er zit heel veel zwart in de kleding of in de voorwerpen in jouw klas.

Vraag aan de kinderen waarom zij denken dat we vandaag zoveel zwart zien (in de kleding of in de klas).

- Wat vinden de kinderen van zwart?
- Welk gevoel krijgen ze van zwart?

Vertel ook aan de kinderen wat je zelf vindt.

Maak de link van zwart en donker, ontbreken van licht. Zijn de kinderen bang in het donker? Of juist niet?

- Wat helpt jou als het donker is?

Een lichtje in het donker

Benodigheden

- Kleine glazen of plastic potjes of de onderkant van een kleine doorzichtige plastic fles.
- Verbandgaasjes, wit crêpepapier of witte dunne servetjes.
- Plaksel of lijm
- Eventueel sterretjes
- Waxinelichtjes of led-kaarsjes
- Maak eventueel vooraf als voorbeeld een groter exemplaar van een glazen pot waar groenten in hebben gezeten

Vertel de leerlingen: Vandaag willen we niet bang zijn van de geesten en spoken. Die houden van donker dus maken wij licht.

Geef elke leerling een potje en een waxinelichtje of led-lichtje.

De leerlingen smeren het potje in met lijm en beplakken het met wit crêpepapier, verbandgaasjes of witte servetjes.

Geef elke leerling sterretjes om op het witte papier, verband of crêpepapier te plakken. Of laat kinderen zelf sterretjes knippen.

Doe de lichtjes in de potjes.

Maak het donker in de klas.

Bespreek met de kinderen of de lichtjes helpen tegen bang zijn.

Zet de lichtjes op de thematafel in de klas of in de centrale ruimte. Hang bij de tafel een zwarte slinger of zwarte ballonnen en leg over de tafel een zwart kleed.

Spel Donker en licht

Donker en licht - Een Mizzemos Kinderliedje over donker en licht.

[NAAR YOUTUBE](#)

Ga met de leerlingen in de kring zitten.

Vertel dat de kinderen de video na gaan spelen.

Laat het filmpje *Donker en licht* zien op het digibord.

Laat vervolgens enkel het geluid van het liedje horen, dus zonder beeld.

Vraag de kinderen hun handen voor hun ogen te doen.

De leerkracht gaat de kring rond en tikt de neus van een leerling aan.

Als je neus wordt aangetikt mag je je handen voor je ogen weg doen. Het wordt weer licht.

Laat de kinderen allemaal een 'donker gemeen gezicht' trekken.

Laat vervolgens iedereen vrolijk kijken (en dansen op de plaats). Het wordt weer licht.

Allerheiligen

Op 1 november, het feest van Allerheiligen, wordt aandacht gegeven aan bijzondere mensen: Heiligen. Heiligen zijn mensen die zich hebben ingezet voor het geluk van anderen omdat ze zich daartoe geroepen voelden. Ze voelden zich geroepen door God. Ze laten ons zien dat je op heel veel manieren een mooi mens kunt zijn. Hun verhalen brengen kleur in de wereld. Tijdens hun leven brachten zij licht in de duisternis. Heiligen zijn een inspiratie voor veel mensen, zeker voor katholieken. Zij kozen tijdens hun leven voor het goede, ook al werden ze daarom bedreigd. Zij hebben verschil gemaakt in de wereld.

Heb je ervoor gekozen om de symboliek van kleur in dit project te volgen? Kies dan een vorm waarin de schoonheid van alle kleuren zichtbaar worden vandaag. Vraag de leerlingen in kleurrijke kleding naar school komen. Sommige leerlingen hebben thuis wellicht niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar.

Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een thematafel in de klas of hal deze beleving creëren, door middel van kleine lapjes stof, vastgespeld op de kleding, of door kinderen voorwerpen of stukjes papier te geven in verschillende kleuren.

Lees het tweede deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?
- Wat vonden ze leuk en wat niet?
- Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?

Opdrachten

Mooie kleuren
Spel 'Goed of niet goed'
Wat kun je doen?
Zoveel kleuren

Mooie kleuren

Als de leerlingen in allerlei kleuren kleren naar school zijn gekomen, laat dan iedere leerling vertellen welke kleur ze aanhebben.

- Waarom dragen ze deze kleur?
- Hebben ze de kleur zelf gekozen?

Als je er voor hebt gekozen om vandaag iedere leerling een stukje gekleurde stof op de kleding te spelden of op een andere manier alle kleuren centraal te stellen, schenk daar dan nu aandacht aan.

Voer een gesprek over de betekenis die bepaalde kleuren hebben voor de leerlingen.

- Wat vind je van de kleur die hebt gekregen?
- Zou je liever een andere kleur hebben?
- Met welke kleur zou je willen ruilen? Waarom wil je dat?
- Wat is je lievelingskleur?
- Welk gevoel krijgen ze van hun lievelingskleur?
- Het is niet voor iedereen hetzelfde. Hoe zou dat komen?
- Kleuren hebben voor ons betekenissen. We weten dat we moeten stoppen voor rood licht. Waarom zou rood hiervoor gekozen zijn?
- Oranje is de kleur van Nederland, zeker bij de sport. Waarom is dat? Wat voel je bij oranje en waardoor zou dat komen?

Spel "Goed of niet goed"

Vertel dat de heiligen hun best deden de goede dingen te doen. Zij kozen er voor om goed voor mensen en de natuur te zorgen. Misschien lukte het niet altijd maar ze probeerden het wel iedere dag. Zij voelden dat ze zo God hielpen. Wat zouden zij kiezen? Zorg ervoor dat je vooral bespreekt waarom je iets niet goed vindt of juist wel.

Spel:

Alle leerlingen staan in het midden van de klas. De ene kant van het lokaal is het woord "goed" op de muur geplakt en aan de andere kant "niet goed".

Stel een aantal vragen en de leerlingen kiezen na elke vraag naar welke kant ze lopen.

Voorbeelden van vragen:

- Je lege drinkpakje in de prullenbak gooien?
- Twee snoepjes pakken als mama heeft gezegd dat je één snoepje mag pakken?
- Boterham delen met je vriendje die zijn brood is vergeten?
- De juf roepen als iemand is gevallen?
- Bij oma of opa op bezoek gaan?
- Slechte dingen over God zeggen?
- Slechte dingen over een kind uit jouw klas zeggen?
- Tegen een kind in de klas zeggen dat het niet mee mag spelen?
- Eerlijk zijn?
- Zwaaien naar iemand op straat?
- Wat van jouw speelgoed geven aan een kindje dat geen speelgoed heeft?
- Iemand troosten?
- Een tekening maken voor iemand die eenzaam is?

Laat kinderen ook zelf vragen verzinnen.

Wat kun je doen?

Ga met de leerlingen in een kring zitten.

Als je het spel "goed-niet goed" hebt gedaan kun je daar over doorpraten.

- Hebben we alles hetzelfde gedaan?
- Stonden alle leerlingen bij hetzelfde woord?
- Wat zouden de heiligen hebben gedaan?

Heb je het spel niet gespeeld, vertel dan dat mensen dingen kunnen doen die anderen verdriet doen, dat is niet goed. Maar we kunnen ook dingen doen die mensen blij maken, dat is wel goed. Voer een gesprek n.a.v. onderstaande vragen.

- Kun je altijd het goede doen?
- Wie heeft verteld wat goed is en wat niet goed is?
- Wat heb je hier op school geleerd over goed en niet goed?
- Is het moeilijk de goede dingen te doen?
- Is het erg als het niet is gelukt om het goede te doen?
- Kun je altijd alles weer goed maken?
- Hoe vaak kun je het weer opnieuw proberen?

Zoveel kleuren

Benodigdheden:

- Dunne stroken gekleurd papier
- Lijm

De leerlingen maken samen een veelkleurige slinger door stroken papier rond te vouwen en dicht te plakken. De volgende strook gaat door deze cirkel en wordt ook weer rond dicht geplakt. Zo gaat het door.

Je kunt er voor kiezen om de keuze van de kleuren vrij te laten. Je kunt ook per groepje een kleur laten kiezen en de cirkels van de groepjes achter elkaar plakken, als een regenboog.

Het ziet er leuk uit als kinderen meerkleurige muizentrapjes vouwen en die aan de onderkant van de slinger plakken. De slinger kan boven de thema tafel in het lokaal of in de centrale ruimte worden gehangen om de veelkleurigheid van de heiligen te illustreren.

Allerzielen

Iedereen mist wel iemand. Door verhuizing of door overlijden. Als iemand is verhuisd kun je bellen of videobellen om contact te houden, maar dat gaat natuurlijk niet als iemand is overleden. Dan kun je de stem niet meer horen of het gezicht niet meer zien. Maar toch kan een dierbare dan dichtbij voelen. De band die er was is niet verbroken. Op 2 november, de dag die we Allerzielen noemen, zijn we ons dat extra bewust. Op die dag besteden we aandacht aan overledenen die ons dierbaar zijn. In de katholieke Kerk gebeurt dat door gebed en een speciale viering. Familie en vrienden leggen bloemen op het graf en branden kaarsen. Ook worden graven gezegend door een priester. Allemaal in het vertrouwen dat liefde sterker is dan dood en de overledenen geborgen zijn 'in Gods hand'. In de hemel.

Heb je ervoor gekozen om de symboliek van kleur in dit project te volgen, kies dan een vorm waarin het hemelse licht zichtbaar wordt vandaag. Vraag de leerlingen in witte of heel lichtgekleurde kleding naar school te komen.

Sommige leerlingen hebben thuis wellicht niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar. Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een speciaal wit kleed op een tafel in de klas of hal of kleine lapjes witte stof vastgespeld op de kleding deze beleving creëren. Een witte slinger in de klas en een wit kleed op de thematafel maken de beleving extra krachtig.

Tips voor de activiteiten op Allerzielen

Houd rekening met de leerlingen uit andere culturen. In de westerse tradities staat de kleur wit voor onschuld en zuiverheid en wordt wit in verband gebracht met het hemelse licht. Maar binnen sommige culturen en tradities heeft het een heel andere symbolische betekenis. Daar wordt wit bijvoorbeeld in verband gebracht met rouw en dood. Daarom is het ook goed als een leerling voor lichtgekleurde kleding kiest in plaats van wit.

Allerzielen biedt prachtig de ruimte om verdriet en gemis te delen. Leerlingen kunnen elkaar tot steun zijn. Houd echter wel rekening met leerlingen voor wie de emotie groot kan zijn. Geef ruimte aan leerlingen om hun emotie te tonen en te delen. Leerlingen kunnen elkaar steun geven. Wees er niet onzeker over of dit goed is en biedt veiligheid, vertrouwen en steun.

Lees het derde deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?
- Wat vonden ze leuk en wat niet?
- Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?

Opdrachten

Het witte licht

Filmpje "Kikker en het vogeltje"

Gesprek over Allerzielen en de dood

Lied "Stel je toch eens voor"

De Steen

Het witte licht

Stap 1

Geef aandacht aan de kleding die de kinderen vandaag dragen, als de leerlingen vandaag in witte kleren naar school zijn gekomen.

Als je er voor hebt gekozen om vandaag iedere leerling een stukje witte stof op de kleding te spelden of op een andere manier de kleur wit centraal te stellen, schenk daar dan nu aandacht aan.

Vraag de leerlingen wat ze van de kleur wit vinden.

- Is wit een bijzondere kleur?
- Hoe voelt het om allemaal in het wit gekleed te gaan of iets wits op hun kleding te hebben? Of de klas versierd is in wit.
- Noem meer dingen die wit zijn. Hebben die een bepaalde betekenis? Denk hierbij, bijvoorbeeld, aan wit tijdens een bruiloft of de witte kleur van een vredesduif.

Stap 2

Leg de link tussen de kleur wit en Allerzielen. In het verhaal vertelt de moeder van Pepijn dat op de dag van Allerzielen mensen speciaal denken aan de mensen van wie ze houden en die dood zijn gegaan. Zij geloven dat de mensen in de hemel zijn, bij God. In de hemel is het mooi en goed en licht. Wit staat vandaag voor de kleur van het hemelse licht. Daarom heeft iedereen vandaag witte kleren aan.

Filmpje “Kikker en het vogeltje”

Ga met de leerlingen in de kring zitten.
Laat de video zien “Kikker en het vogeltje”
Bespreek het verhaal na met de kinderen.

- Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?
- Wat vonden ze leuk en wat niet?
- Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?

[NAAR YOUTUBE](#)

Gesprek over Allerzielen en de dood

Tip bij het gesprek:

Er wordt bij de leerlingen thuis op heel verschillende manieren over dood en een eventueel leven na de dood gesproken. Vandaag is een mooie gelegenheid om deze geluiden te laten horen en de leerlingen de kans te geven er zelf over na te denken en naar de gedachten van anderen te luisteren. Het aanbod dat wij geven wordt gegeven vanuit de katholieke traditie en geeft ruimte aan de visies die worden gedeeld bij de leerlingen thuis.

Vragen die kunnen helpen om in gesprek te gaan:

- Heb jij wel eens meegemaakt dat er een dier dood ging? Hoe was dat?
- Heb jij wel eens meegemaakt dat iemand dood ging? Wat gebeurde er allemaal?
- Wat voelde je toen het gebeurde?
- Heb jij nog iets dat jou herinnert aan deze persoon of dit dier zoals een foto? Wat is dat?
- Wat zou je willen dat er gebeurt als iemand dood gaat?
- Veel mensen geloven dat als mensen dood gaan zij naar de hemel gaan. Ze zijn niet echt weg, ook al zijn ze niet meer hier. Ze geloven dat je ook nog met de mensen in de hemel kunt praten. Hoe zou dat zijn?

Lied “Stel je toch eens voor”

Speciaal voor dit project is een liedje geschreven. Dit lied is te vinden op internet.
De tekst hebben we apart op een pagina uitgeschreven.

[NAAR DE LIEDTEKST](#)

[NAAR YOUTUBE](#)

De steen

Benodigheden:

- Grote gladde platte kiezelstenen
- Verf
- Kwasten
- Gesso

Tip bij de uitvoering

Geef een paar dagen van te voren bij de ouders aan dat ze hun kind een kiezelsteen meegeven naar school. De kiezelstenen zijn eventueel ook te koop in winkels of op internet. Smeer de stenen vooraf in met Gesso. Hierdoor wordt de steen wit en dat maakt het schilderen van de stenen gemakkelijker.

Stap 1

Vertel aan de leerlingen: 'Op de dag van Allerzielen gaan veel mensen naar een graf of de urnenmuur. Ze maken het graf schoon en netjes en zetten er een kaars neer. Ze brengen een plant of bloemen naar het graf van de overledene.

Vraag wie er wel eens op een begraafplaats is geweest.

- Gingen ze naar een speciaal iemand toe?
- Wat hebben ze gezien?
- Wat hebben ze gedaan?

Vertel dat ze een steen gaan versieren. Ze mogen hem beschilderen of er op tekenen en ze zetten er de naam van een overledene op als ze dat willen. Dat kan een mens maar ook een dier zijn. Kan de leerling dit zelf nog niet, help dan daarbij. Ga nog even terug naar het gesprek over Allerzielen. Daar hebben leerlingen gedeeld bij wie er mensen of dieren om hen heen overleden zijn. Hebben alle leerlingen iemand in gedachten? Zo niet, dan is er mogelijk iemand die alle kinderen kenden of kunnen leerlingen samenwerken.

Stap 2

Geef iedere leerling een steen die ze mogen beschilderen. Misschien is er iets speciaals dat ze willen tekenen omdat dat bij de overledene hoort. Ze schrijven er ook de naam op van de overledene.

Stap 3

De leerlingen leggen de stenen bij elkaar op een plek in de klas of in de centrale ruimte. Hang een witte slinger of witte ballonnen boven de thematafel en bekleed de tafel met een wit kleed of wit papier.

Na de afsluiting van het project kunnen de stenen worden meegenomen naar huis en als kinderen dat willen kunnen ze bij een graf of thuis bij een foto worden gelegd.

Eventueel kunnen de leerlingen gezamenlijk naar de begraafplaats om de steen/stenen neer te leggen of naar de familie van de overledene om de stenen te geven.

Halloween

Halloween is als volksfeest, vooral in de Verenigde Staten, erg populair. In de afgelopen jaren zien we ook in Nederland steeds meer aandacht voor Halloween. Net zoals Pakjesavond voorafgaat aan Sinterklaas en Kerstavond aan Kerstmis gaat Halloween vooraf aan een feestdag: Allerheiligen.

Het van oorsprong Keltische feest is ontstaan in Ierland en draait van oudsher om zielen van mensen die na het sterven niet los kunnen komen van de aarde. De naam "Halloween" is een verbastering van *All Hallows Eve*, de avond voor Allerzielen. Er is binnen de cultuur een link ontstaan tussen Halloween en twee katholieke feestdagen: Allerheiligen en Allerzielen.

Met de lessuggesties in deze uitgave willen we vanuit de aandacht die Halloween krijgt, Allerheiligen en Allerzielen weer inhoud geven voor kinderen. Want er is voor kinderen veel waarde te halen uit deze bijzondere feestdagen.

Wij vinden het een mooi idee om gedurende deze drie dagen met de symboliek van kleur te werken: Dag 1: De overheersende kleur is zwart, de kleur van Halloween.

Dag 2: Leerlingen dragen alle kleuren, zo mooi als je je maar kunt bedenken. Dat zijn de kleuren van Allerheiligen.

Dag 3: Leerlingen dragen wit, de kleur van Allerzielen. De kleur van het hemelse licht.

Mogelijk hebben sommige leerlingen niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar. Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een kleed op een tafel in de klas of centrale ruimte, of kleine lapjes stof vastgespeld op de kleding de symboliek van de kleuren in jouw klas brengen.

De overheersende kleur is zwart, de kleur van Halloween. Vraag aan de ouders om hun kinderen op de dag waarop je start met dit project zoveel mogelijk zwarte (of donkere) kleding te laten dragen.

Als je er voor gekozen hebt om de kleur zwart op een andere manier in jouw klas te brengen zorg je ervoor dat de kleur zwart goed zichtbaar is in jouw klas. Natuurlijk is het ook prima om wat elementen van Halloween, zoals pompoenen, in jouw klas te brengen.

Lees het eerste deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- **Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?**
- **Wat vonden ze leuk en wat niet?**
- **Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?**

Vertel dat het verhaal vertelt over Halloween, Allerheiligen en Allerzielen. De jongen, Pepijn, maakt het een en ander mee tijdens deze dagen. Schrijf eventueel de drie namen op het bord, zodat de leerlingen de namen alvast op een rijtje gezien hebben.

Opdrachten

Gesprek n.a.v. het verhaal
wart en donker
Griezelig
Gesprek over het gedicht

Gesprek n.a.v. het verhaal

Bespreek het verhaal met jouw leerlingen. Je kunt daarbij gebruik maken van de onderstaande vragen.

Vragen over het verhaal

- Waarom wil de moeder van Pepijn meer weten over Halloween?
- Esther en Nezatat mogen niet meedoen met het feest. Wat vind je daar van?
- Moet je iets vieren omdat anderen het vieren? Waarom?

Ga nog even terug in het verhaal naar de reactie van Dylan, de leerling die het feest niet wil vieren omdat hij het naar vindt.

- Dylan vindt Halloween een naar feest en wil er niet aan mee doen. Kan dit worden opgelost?
- Wat vind je ervan dat dit feest gaat over pesten en bang maken? Moet je daar een feestdag voor houden?

Voer een gesprek met de kinderen over bang zijn. Gebruik daarvoor verschillende soorten vragen zoals ervaringsvragen en levensbeschouwelijke vragen.

- Ben jij wel eens bang? Waarvoor ben jij dan bang?
- Waar kun jij anderen bang mee maken?
- Is het leuk om anderen bang te maken?
- Vind jij het leuk als anderen jou bang maken?
- Wat kan jou helpen om minder bang te worden?
- Wie zou jou kunnen helpen als je bang bent?
- Hoe kun jij iemand helpen die bang is?

Zwart en donker

Voor Halloween kleden kinderen zich eng aan. Zoek voorbeelden van kinderen die verkleet zijn en laat foto's daarvan zien op het digibord of maak prints van de afbeeldingen.

- Waarom denk je dat kinderen zich zo kleden?
- Wat gebeurt er als je bang bent? Is bang zijn leuk?

Geef aandacht aan de kleding die de kinderen vandaag dragen, als de leerlingen vandaag in zwarte kleren naar school zijn gekomen.

Als dat niet zo is bespreek je wat er is veranderd in jouw klas.

Als je er voor hebt gekozen om vandaag iedere leerling een stukje zwarte stof op de kleding te spelden of op een andere manier de kleur zwart centraal te stellen, schenk daar dan nu aandacht aan.

Maak de kinderen attent op de kleur zwart. Er zit heel veel zwart in de kleding of in de voorwerpen in jouw klas.

Vraag aan de kinderen waarom zij denken dat we vandaag zoveel zwart zien (in de kleding of in de klas).

- Wat vinden de kinderen van zwart? Welk gevoel krijgen ze van zwart? Vertel ook aan de kinderen wat je zelf vindt.

Maak de link van zwart en donker, ontbreken van licht.

- Zijn de kinderen bang in het donker? Of juist niet?
- Wat helpt jou als het donker is?

Griezelig

- Ga als het mogelijk is in een kring zitten, zodat de leerlingen elkaar een hand kunnen geven.
- Maak het zo donker mogelijk in de klas. Zet in het midden een (led)kaarsje neer. Het brandt nog niet.
- Vraag de leerlingen stil te zijn. Misschien kun je vragen om rechtop te zitten met beide voeten naast elkaar op de grond.
- Geef hen de tijd om rustig te worden in zichzelf door niet te denken. Dat kan bijvoorbeeld doordat ze zich concentreren op hun ademhaling. Als er toch gedachten in hun hoofd komen, kunnen ze visualiseren dat de gedachte wegdrijft op een wolk.

Als de leerlingen ontspannen zitten, lees dan het eerste deel van het volgende gedicht voor.

**Halloween, Halloween,
Wat valt er allemaal te zien?
Een spook, een zombie, een skelet,
Monsters overal, vooral onder ons bed...
Pompoenen met een eng gezicht,
En nauwelijks enig licht!
Griezelen met spookverhalen,
Om in het donker mee te verdwalen.**

(vervolg op pag. 16)

Vraag de leerlingen elkaar een hand te geven en steek een (led)kaarsje aan.
Ga daarna verder met de tekst.

**Het is misschien wel griezelig
En vind je het ook akelig
Ben je ook een beetje bang,
Hopelijk niet al te lang.
Want we zijn hier niet alleen
Samen komen we er doorheen
Licht in ons dat is dichtbij
Ik ben bij jou en jij bij mij.**

Laat de stilte nog even voortduren.
Als de leerlingen beginnen te bewegen, maak het dan licht in de klas.
Heb je tijd, ga dan verder met het gesprek over dit gedicht.

Gesprek over het gedicht

Tips bij gesprek

Houd rekening met het feit dat er misschien leerlingen zijn die dit feest niet mogen vieren omdat het geen onderwerp voor een feest is. Halloween geeft aandacht aan het kwaad, aan alles dat niet met het goede en liefdevolle te maken heeft. Zorg voor een respectvolle houding van alle deelnemers aan dit gesprek.

Vragen die je kunt stellen aan de kinderen:

- Wat weet je over Halloween?
- Doen jullie thuis iets aan Halloween of juist niet?
- Wat vinden jouw ouders van Halloween?
- Wat vind je zelf van Halloween?
- Vind je het een leuk feest of niet? Waarom?
- Wat weten jullie van Halloween?
- Doen jullie thuis iets aan Halloween of juist niet?
- Wat vinden jouw ouders van Halloween?
- Wat vind je zelf van Halloween?
- Vind je het een leuk feest of niet? Waarom?

Allerheiligen

Op 1 november, het feest van Allerheiligen, wordt aandacht gegeven aan bijzondere mensen: Heiligen. Heiligen zijn mensen die zich hebben ingezet voor het geluk van anderen omdat ze zich daartoe geroepen voelden. Ze voelden zich geroepen door God. Ze laten ons zien dat je op heel veel manieren een mooi mens kunt zijn. Hun verhalen brengen kleur in de wereld. Tijdens hun leven brachten zij licht in de duisternis. Heiligen zijn een inspiratie voor veel mensen, zeker voor katholieken. Zij kozen tijdens hun leven voor het goede, ook al werden ze daarom bedreigd. Zij hebben verschil gemaakt in de wereld.

Heb je ervoor gekozen om de symboliek van kleur in dit project te volgen? Kies dan een vorm waarin de schoonheid van alle kleuren zichtbaar worden vandaag. Vraag de leerlingen in kleurrijke kleding naar school komen. Sommige leerlingen hebben thuis wellicht niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar.

Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een thematafel in de klas of hal deze beleving creëren, door middel van kleine lapjes stof, vastgespeld op de kleding, of door kinderen voorwerpen of stukjes papier te geven in verschillende kleuren.

Lees het tweede deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

Ervaringsvragen

- Heb jij wel eens iets gedaan terwijl het niet mocht? Is dat erg?
- Hoe maak je goed wat je niet goed hebt gedaan?
- Heb jij wel eens sorry gezegd als je iets gedaan hebt wat niet goed was? Moet je dit doen of wilde je dit doen? Was het lastig?
- Heb je iemand wel eens heel blij gemaakt? Hoe?
- Hoe voelde het toen je iemand heel blij hebt gemaakt?
- Ken je iemand die heel goed is in het blij maken van andere mensen? Wie is dat en hoe doet hij/zij dat?
- Heb jij een idool? Wat kan die goed en waarom wil je dat ook kunnen?

Levensbeschouwelijke vragen

- Mag je fouten maken? Waarom denk je dat?
- Wat betekent voor jou 'mooi van binnen'?
- Als we zeggen 'van je fouten kun je leren' wat bedoelen we dan?
- Hoe kun je opnieuw beginnen nadat je iets verkeerd hebt gedaan?
- Is er verschil tussen een vergissing en iets verkeerd doen? Waarom denk je dat?
- Zouden heiligen ook wel eens iets verkeerd hebben gedaan? Waarom denk je dat?

Opdrachten

Mooi van buiten, mooi van binnen
Wat een kleuren
Ik maak je blij
Dat kan ik voor je doen

Mooi van buiten, mooi van binnen

Als de leerlingen in allerlei kleuren kleren naar school zijn gekomen, laat dan iedere leerling vertellen over de kleur die ze aanhebben.

- Waarom dragen ze deze kleur?
- Hebben ze de kleur zelf gekozen?
- Wat voelen ze bij deze kleur?

Kleuren

Allerheiligen is het feest van alle heiligen. Heiligen zijn mensen die de wereld een beetje mooier of beter maakten. Sommige heiligen begonnen helemaal niet als heilige, soms deden ze eerst andere mensen verdriet of ze zorgden niet goed voor dieren.

- Welke kleur of kleuren kunnen daarbij horen?

(vervolg op pag. 19)

Maar dan gebeurde er iets en wisten ze dat het niet goed was wat ze deden. Ze wilden het anders gaan doen. Ze begonnen mensen blij te maken en, bijvoorbeeld, goed voor dieren te zorgen.

- Welke kleuren kunnen daarbij horen?

Er is niet één heilige gelijk aan de ander. Ze hielpen God, ieder op de eigen manier.

Wij kunnen ook ons best doen om de wereld mooier te maken. En meer kleur te geven. Daarvoor hoef je zelf geen heilige te zijn. Zoveel mensen, zoveel kleuren.

- Welke kleuren horen bij een mooie wereld waarin iedereen blij is en de dieren ook?

Denk met de leerlingen nog even terug aan gisteren, Halloween. De kleur was toen zwart. Zo ervaren ze het contrast.

- Wat voelden ze bij zwart, wat voelen ze bij alle kleuren die we vandaag zien?

Als er tijd is kun je in de vorm van een regenboog alle lievelingskleuren van de leerlingen op een grote poster laten schilderen. Er is ook bij de activiteit *Zoveel kleuren* (zie verderop) beschreven hoe je een slinger van kleuren kan maken en kunt verwerken als een regenboog.

Wat een kleuren

Stap 1

Ga met de leerlingen in een kring zitten.

Bespreek in het kort de kleuren van de kleding van de leerlingen.

- Wat vinden ze mooi?
- Is er een verschil in wat ze mooi vinden?

Bespreek of er bij de kinderen thuis bepaalde kleuren belangrijk of speciaal zijn.

- Waarom zijn deze kleuren belangrijk of speciaal?
- Horen ze bij een bepaalde dag of als er iets speciaals gebeurt?

Stap 2

Geef iedere leerling een gekleurd object, zoals een kraal, stift, kleurpotlood of iets dergelijks.

Er mogen meerdere leerlingen met dezelfde kleur zijn.

Vraag of ze goed naar de kleur willen kijken en dan proberen te voelen welk gevoel bij deze kleur past. Schrijf de kleuren op het bord of een groot vel papier. Zeg dat ze het woord dat ze in hun hoofd hebben, goed moeten onthouden. Om de beurt mogen ze hun woord zeggen. Als er iemand met een andere kleur, het woord zegt dat ook in jouw hoofd zat, is dat niet erg. Dat is juist mooi. Inventariseer de woorden van de leerlingen bij hun kleur.

Doen de leerlingen een ontdekking, nu alle woorden op het bord staan? Ontdek en bespreek of er overeenkomsten en verschillen zijn.

Ik maak je blij

NAAR COMPLIMENTENKAARTJES

Wat heb je nodig?

Maak kaartjes met complimenten, maak gebruik van een bestaand complimentenspel of van de kaartjes van de bijlage. Gebruik de blanco kaartjes om zelf complimenten toe te voegen.

Vraag de leerlingen om de beurt een kaartje te pakken. Ze lezen het kaartje voor en geven het aan iemand in de groep. Sta samen stil bij de complimenten die er gegeven worden. Als een passend compliment niet meer op tafel ligt, maak dan een nieuwe met de blanco kaartjes. Als de leerling een compliment heeft gekregen, mag hij/zij de volgende pakken en geven.

Zijn er complimenten die over blijven? Hoe zou dat kunnen?

Geef als leerkracht ook complimenten. En vraag ook aan leerlingen om jou een compliment te geven.

Geef deze opdracht meer verdieping door te vragen:

- Waarom geef je dit compliment juist aan deze klasgenoot?
- De ontvanger mag reageren. Snapt hij/zij dat hij/zij dit compliment krijgt?

Zorg ervoor dat iedere leerling een compliment krijgt.

Dat kan ik voor je doen

Wat heb je nodig?

- Een A4-tje met veer-outline voor elke leerling
- Kleurpotloden/stiften
- Schaar
- Eventueel een cirkel van karton en lijm

NAAR KOPIERBLAD

Vertel dat we allemaal iets in onszelf hebben of kunnen waarmee we een ander blij kunnen maken. Dat is vaak ook iets dat we goed kunnen. Vraag de leerlingen een eigenschap of vaardigheid waar ze een ander blij mee kunnen maken op hun veer te schrijven. Deze veer mogen ze kleuren, bijvoorbeeld met de kleur die ze vandaag dragen. Daarna mogen ze de veer uitknippen.

Eventueel kun je de veren aan een draad rijgen, waardoor het een slinger wordt. Het kan ook in de vorm van kring op een cirkel van karton worden geplakt, als symbool van de prachtige veelkleurigheid van de leerlingen.

Deze slinger of cirkel kan bij de thematafel in het lokaal of de centrale ruimte gehangen worden.

Allerzielen

Iedereen mist wel iemand. Door verhuizing of door overlijden. Als iemand is verhuisd kun je bellen of videobellen om contact te houden, maar dat gaat natuurlijk niet als iemand is overleden. Dan kun je de stem niet meer horen of het gezicht niet meer zien. Maar toch kan een dierbare dan dichtbij voelen. De band die er was is niet verbroken. Op 2 november, de dag die we Allerzielen noemen, zijn we ons dat extra bewust. Op die dag besteden we aandacht aan overledenen die ons dierbaar zijn. In de katholieke Kerk gebeurt dat door gebed en een speciale viering. Familie en vrienden leggen bloemen op het graf en branden kaarsen. Ook worden graven gezegend door een priester. Allemaal in het vertrouwen dat liefde sterker is dan dood en de overledenen geborgen zijn 'in Gods hand'. In de hemel.

Heb je ervoor gekozen om de symboliek van kleur in dit project te volgen, kies dan een vorm waarin het hemelse licht zichtbaar wordt vandaag. Vraag de leerlingen in witte of heel lichtgekleurde kleding naar school te komen.

Sommige leerlingen hebben thuis wellicht niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar. Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een speciaal wit kleed op een tafel in de klas of hal of kleine lapjes witte stof vastgespeld op de kleding deze beleving creëren. Een witte slinger in de klas en een wit kleed op de thematafel maken de beleving extra krachtig.

Tips voor de activiteiten op Allerzielen

Houd rekening met de leerlingen uit andere culturen. In de westerse tradities staat de kleur wit voor onschuld en zuiverheid en wordt wit in verband gebracht met het hemelse licht. Maar binnen sommige culturen en tradities heeft het een heel andere symbolische betekenis. Daar wordt wit bijvoorbeeld in verband gebracht met rouw en dood. Daarom is het ook goed als een leerling voor lichtgekleurde kleding kiest in plaats van wit.

Allerzielen biedt prachtig de ruimte om verdriet en gemis te delen. Leerlingen kunnen elkaar tot steun zijn. Houd echter wel rekening met leerlingen voor wie de emotie groot kan zijn. Geef ruimte aan leerlingen om hun emotie te tonen en te delen. Leerlingen kunnen elkaar steun geven. Wees er niet onzeker over of dit goed is en biedt veiligheid, vertrouwen en steun.

Lees het derde deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?
- Wat vonden ze leuk en wat niet?
- Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?

Opdrachten

Het witte licht
Gesprek over Allerzielen en de dood
Lied "Stel je toch eens voor"
Een bos van liefde
De begraafplaats

Het witte licht

Geef aandacht aan de kleding die de kinderen vandaag dragen, als de leerlingen vandaag in witte kleren naar school zijn gekomen.

Als je er voor hebt gekozen om vandaag iedere leerling een stukje witte stof op de kleding te spelden of op een andere manier de kleur wit centraal te stellen, schenk daar dan nu aandacht aan.

Vraag de leerlingen wat ze van de kleur wit vinden.

- Is wit een bijzondere kleur?
- Hoe voelt het om allemaal in het wit gekleed te gaan/iets wits op hun kleding te hebben?

Als je witte versiering hebt opgehangen kun je dat ook als aanleiding gebruiken.

Vraag waarbij wit ook een belangrijke kleur is. Kennen de kinderen situaties of gelegenheden waarbij dat het geval is? Denk hierbij, bijvoorbeeld, aan wit tijdens een bruiloft of de witte kleur van een vredesduif.

In het verhaal vertelt de moeder van Pepijn dat op de dag van Allerzielen mensen speciaal denken aan de mensen van wie ze houden en die dood zijn gegaan. Zij geloven dat de mensen in de hemel zijn, bij God. In de hemel is het mooi en goed en licht. Wit staat vandaag voor de kleur van het hemelse licht. Daarom heeft iedereen vandaag witte kleren aan.

Gesprek over Allerzielen en de dood

Tip bij het gesprek:

Er wordt bij de leerlingen thuis op heel verschillende manieren over dood en een eventueel leven na de dood gesproken. Vandaag is een mooie gelegenheid om deze geluiden te laten horen en de leerlingen de kans te geven er zelf over na te denken en naar de gedachten van anderen te luisteren. Het aanbod dat wij geven, wordt gegeven vanuit de katholieke traditie en geeft ruimte aan de visies die worden gedeeld bij de leerlingen thuis.

Vragen die kunnen helpen om in gesprek te gaan:

- Heb jij wel eens meegemaakt dat er een dier dood ging? Hoe was dat?
- Heb jij wel eens meegemaakt dat iemand dood ging? Wat gebeurde er allemaal?
- Wat voelde je toen het gebeurde?
- Heb jij nog iets dat jou herinnert aan deze persoon of dit dier? Wat is dat? Op welke manier helpt het jou herinneren? Is dat altijd fijn?
- Wat geloof jij dat er gebeurt als je dood gaat?
- Wat zou je willen dat er gebeurt?
- Is de dood iets om bang voor te zijn? Waarom wel/niet?
- Geloof je dat de hemel bestaat?
- Kunnen de mensen in de hemel ons zien?
- Wat vind je van een speciale dag waarop de levenden iets doen voor de overledenen?
- Had je eerder over Allerzielen gehoord?
- Doen jullie thuis op Allerzielen iets speciaals? Kun je daarover vertellen?

Lied “Stel je toch eens voor”

Speciaal voor dit project is een liedje geschreven. Dit lied is te vinden op internet. De tekst hebben we apart op een pagina uitgeschreven.

[NAAR YOUTUBE](#)

[NAAR DE LIEDTEKST](#)

Een bos van liefde

Er zijn plaatsen waar we ons heel dichtbij de overleden mensen voelen, zoals op de begraafplaats. Daar gaan mensen naar het graf en leggen bloemen neer en praten vaak met de overledene. Je hoort het praten niet maar het gebeurt in hun hoofd en hun hart. We maken contact in ons hart met de overledene. We sturen ze liefde en voelen dat ze van ons houden. Dat geeft een fijn, warm gevoel. Dat geeft troost bij het verdriet. Maar we kunnen ook in ons huis of in ons lokaal een speciale plek maken om ons dichtbij onze overledenen te voelen. We maken een 'bos van liefde'.

Benodigdheden:

- Stevig papier, label
- Stiften
- Een grote tak of meerdere kleine takken
- Een vaas of grote pot
- Kaars of led-kaars

(vervolg op pag. 24)

Geef iedere leerling een wit rechthoekig stukje stevig papier. Hierop schrijven ze de naam van een persoon of personen die is/zijn overleden. Een huisdier mag natuurlijk ook. Doe zelf ook mee. Dat maakt dat jullie echt een gezamenlijke ervaring opdoen en geeft de leerlingen kracht en vertrouwen om het ook te doen. Vouw het papier dubbel en maak een gaatje aan de open kant. Doe een wit touwtje door het gaatje en knoop daarmee het gevouwen papiertje dicht.

Stap 2

Zet de takken in een vaas of grote pot met daaromheen een wit lint of een strook wit crêpepapier. Hang de papiertjes aan de tak of takken. Zet de vaas/pot op de thematafel in het lokaal of de centrale ruimte. Zet de brandende kaars er naast en kijk er samen even in stilte naar. Vraag de leerlingen liefde te sturen naar de persoon die ze in gedachten hebben.

Stap 3

Besprek met de leerlingen wat ze hebben ervaren. De leerlingen die niets willen zeggen, hoeven dat ook niet te doen.

De begraafplaats

Dood, begraven en cremeren zijn dingen die bij het leven horen. Begraafplaatsen dus ook. Als er iemand overlijdt zijn dit plekken van groot verdriet maar er zijn ook mensen die er zomaar overheen lopen. Ze voelen de rust en genieten van de stilte. Om de leerlingen vertrouwd te maken met een plaats als deze zonder de aanleiding van een overlijden, kan Allerzielen een mooie aanleiding zijn.

Op Allerzielen is het op een katholieke begraafplaats drukker dan normaal. Op deze feestdag is de relatie die we voelen met overledenen die ons dierbaar zijn bij uitstek merkbaar. Iets dat helemaal thuis hoort in de katholieke traditie. Op de begraafplaats of bij de urnenmuur maken mensen graven netjes, plaatsen ze kaarsen en zetten planten of bloemen neer. Je voelt de liefde die ze nog steeds voor de overledene hebben.

Allerzielen is een goed moment om naar een begraafplaats te gaan. Met de hele klas of in kleine groepen. Misschien is er een ouder of iemand van de kerk in de buurt die kan komen vertellen over wat er met Allerzielen gebeurt op een begraafplaats en zo een dergelijke 'excursie' kan inleiden.

Als er een kerk of kapel is, is er wellicht de mogelijkheid om samen een kaarsje te branden. Als je dat bij een beeld van Jezus of bij een beeld van Maria of een andere heilige doet, maak je ook een link met Allerheiligen, het feest van gisteren. Bij het branden van een kaars kun je vragen om goed te zorgen voor de mensen van wie we houden en die nu bij hen in de hemel zijn.

Halloween

Halloween is als volksfeest, vooral in de Verenigde Staten, erg populair. In de afgelopen jaren zien we ook in Nederland steeds meer aandacht voor Halloween. Net zoals Pakjesavond voorafgaat aan Sinterklaas en Kerstavond aan Kerstmis gaat Halloween vooraf aan een feestdag: Allerheiligen.

Het van oorsprong Keltische feest is ontstaan in Ierland en draait van oudsher om zielen van mensen die na het sterven niet los kunnen komen van de aarde. De naam "Halloween" is een verbastering van All Hallows Eve, de avond voor Allerzielen. Er is binnen de cultuur een link ontstaan tussen Halloween en twee katholieke feestdagen: Allerheiligen en Allerzielen.

Met de lessuggesties in deze uitgave willen we vanuit de aandacht die Halloween krijgt, Allerheiligen en Allerzielen weer inhoud geven voor kinderen. Want er is voor kinderen veel waarde te halen uit deze bijzondere feestdagen.

Wij vinden het een mooi idee om gedurende deze drie dagen met de symboliek van kleur te werken: Dag 1: De overheersende kleur is zwart, de kleur van Halloween.

Dag 2: Leerlingen dragen alle kleuren, zo mooi als je je maar kunt bedenken. Dat zijn de kleuren van Allerheiligen.

Dag 3: Leerlingen dragen wit, de kleur van Allerzielen. De kleur van het hemelse licht.

Mogelijk hebben sommige leerlingen niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar. Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een kleed op een tafel in de klas of centrale ruimte, of kleine lapjes stof vastgespeld op de kleding de symboliek van de kleuren in jouw klas brengen.

De overheersende kleur is zwart, de kleur van Halloween. Vraag aan de ouders om hun kinderen op de dag waarop je start met dit project zoveel mogelijk zwarte (of donkere) kleding te laten dragen.

Als je er voor gekozen hebt om de kleur zwart op een andere manier in jouw klas te brengen zorg je ervoor dat de kleur zwart goed zichtbaar is in jouw klas. Natuurlijk is het ook prima om wat elementen van Halloween, zoals pompoenen, in jouw klas te brengen.

Geef zo min mogelijk een oordeel over de kleur zwart.

Lees het eerste deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- **Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?**
- **Wat vonden ze leuk en wat niet?**
- **Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?**

Het verhaal vertelt over Halloween, Allerheiligen en Allerzielen. De jongen, Pepijn, maakt het een en ander mee tijdens deze dagen. Schrijf eventueel de drie namen op het bord, zodat de leerlingen de namen alvast gezien hebben.

Opdrachten

Gesprek n.a.v. het verhaal
Zwart en donker
Griezelig
Gesprek over het gedicht

Gesprek n.a.v. het verhaal

Vraag jouw leerlingen om op het internet zelf informatie op te zoeken over Halloween. Na het zoeken koppelen de leerlingen aan elkaar terug wat ze gevonden hebben. Dat kan klassikaal of in kleine groepen.

Vragen die hierbij kunnen helpen:

- **Waarom wordt Halloween gevierd?**
- **Halloween is voortgekomen uit het Keltische feest Samhain. Waarom vierden de Kelten dit feest?**
- **Waarom denk je dat de Kelten dit geloofden?**
- **Hoe wordt nu Halloween gevierd?**
- **Vier je zelf Halloween? Waarom doe je dat wel? Of niet?**
- **Waarom zou je Halloween willen vieren?**

Zwart en donker

Voor Halloween kleden kinderen zich eng aan. Zoek voorbeelden van kinderen die verkleed zijn en laat foto's daarvan zien op het digibord of maak prints van de afbeeldingen.

- Waarom denk je dat kinderen zich zo kleden?
- Wat gebeurt er als je bang bent? Is bang zijn leuk?

Geef aandacht aan de kleding die de kinderen vandaag dragen, als de leerlingen vandaag in zwarte kleren naar school zijn gekomen.

Als dat niet zo is bespreek je wat er is veranderd in jouw klas.

Als je er voor hebt gekozen om vandaag iedere leerling een stukje zwarte stof op de kleding te spelden of op een andere manier de kleur wit centraal te stellen, schenk daar dan nu aandacht aan.

Maak de kinderen attent op de kleur zwart. Er zit heel veel zwart in de kleding of in de voorwerpen in jouw klas.

Vraag aan de kinderen waarom zij denken dat we vandaag zoveel zwart zien (in de kleding of in de klas).

Wat vinden de kinderen van zwart? Welk gevoel krijgen ze van zwart? Vertel ook aan de kinderen wat je zelf vindt.

Maak de link van zwart en donker, ontbreken van licht. Zijn de kinderen bang in het donker? Of juist niet?

- Wat helpt jou als het donker is?

Griezelig

- Ga als het mogelijk is in een kring zitten, zo dat de leerlingen elkaar een hand kunnen geven.
- Maak het zo donker mogelijk in de klas. Zet in het midden een (led)kaarsje neer. Het brandt nog niet.
- Vraag de leerlingen stil te zijn. Misschien kun je vragen om rechtop te zitten met beide voeten naast elkaar op de grond.
- Geef hen de tijd om rustig te worden in zichzelf bijvoorbeeld door niet te denken. Dat kan bijvoorbeeld doordat ze zich concentreren op hun ademhaling. Als er toch gedachten in hun hoofd komen, kunnen ze visualiseren dat de gedachte bijvoorbeeld wegdrijft op een wolk.

Als de leerlingen ontspannen zitten, lees dan het eerste deel van het onderstaande gedicht voor.

**Halloween, Halloween,
Wat valt er allemaal te zien?
Een spook, een zombie, een skelet,
Monsters overal, vooral onder ons bed...
Pompoenen met een eng gezicht,
En nauwelijks enig licht!
Griezelen met spookverhalen,
Om in het donker mee te verdwalen.**

(vervolg op pag. 28)

- Stop halverwege het gedicht. Vraag de leerlingen elkaar een hand te geven en steek een (led) kaarsje aan.

**Het is misschien wel griezelig
En vind je het ook akelig
Ben je ook een beetje bang,
Hopelijk niet al te lang.
Want we zijn hier niet alleen
Samen komen we er doorheen
Licht in ons dat is dichtbij
Ik ben bij jou en jij bij mij.**

- Laat de stilte nog even voortduren.
- Als de leerlingen beginnen te bewegen, maak het dan licht in de klas.

Gesprek over het gedicht

Tips bij gesprek

Houd rekening met het feit dat er misschien leerlingen zijn die dit feest niet mogen vieren.

Voer een gesprek over het gedicht en Halloween.

Je kunt gebruik maken van onderstaande vragen.

Motiveer de leerlingen om op elkaar te reageren en in gesprek te gaan.

- Wat vinden jullie van het gedicht?
- Wat denken jullie dat het gedicht ons probeert te zeggen?

Als ze het moeilijk vinden om te reageren op het gehele gedicht, lees dan nog eens één of twee zinnen voor en vraag een leerling wat ze daarvan vinden, en werk zo toe naar de betekenis van het einde van het gedicht.

- Wat weten jullie van Halloween?
- Doen jullie thuis iets aan Halloween of juist niet?
- Wat vinden jouw ouders van Halloween?
- Wat vind je zelf van Halloween?
- Nu je meer weet, vind je het nog steeds een leuk feest of niet? Waarom?
- Moet je iets vieren omdat anderen het vieren? Waarom?
- Vind je het een leuk feest of niet? Waarom?

Allerheiligen

Op 1 november, het feest van Allerheiligen, wordt aandacht gegeven aan bijzondere mensen: Heiligen. Heiligen zijn mensen die zich hebben ingezet voor het geluk van anderen omdat ze zich daartoe geroepen voelden. Ze voelden zich geroepen door God. Ze laten ons zien dat je op heel veel manieren een mooi mens kunt zijn. Hun verhalen brengen kleur in de wereld. Tijdens hun leven brachten zij licht in de duisternis. Heiligen zijn een inspiratie voor veel mensen, zeker voor katholieken. Zij kozen tijdens hun leven voor het goede, ook al werden ze daarom bedreigd. Zij hebben verschil gemaakt in de wereld.

Heb je ervoor gekozen om de symboliek van kleur in dit project te volgen? Kies dan een vorm waarin de schoonheid van alle kleuren zichtbaar worden vandaag. Vraag de leerlingen in kleurrijke kleding naar school te komen. Misschien hun mooiste T-shirt of trui. Sommige leerlingen hebben thuis wellicht niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar.

Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een thematafel in de klas of hal deze beleving creëren, door middel van kleine lapjes stof, vastgespeld op de kleding, of door kinderen voorwerpen of stukjes papier te geven in verschillende kleuren.

Lees het tweede deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?
- Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?
- Waar heeft Pepijn het over met zijn oma?
- Wat zijn heiligen volgens Pepijns oma?
- Wat weet je zelf over heiligen?
- Ken je voorbeelden van heiligen?

Opdrachten

Gesprek naar aanleiding van het verhaal
Mooi van buiten, mooi van binnen
Gesprek over het gedicht
Zoveel heiligen

Gesprek naar aanleiding van het verhaal

Tips bij het gesprek

Ben je gedoopt of weet je met welke heilige jouw roepnaam verband houdt, deel dat met de groep. Dat geeft de leerlingen een opstapje om te beginnen en maakt het veiliger om te delen. Op het internet kun je veel vinden over namen en waar ze vandaan komen. Het kan zijn dat leerlingen zijn vernoemd naar een belangrijke persoon uit de Bijbel of Koran. Geef ook daar ruimte voor. Ook als leerlingen zijn vernoemd naar het idool van hun ouders. Ook dat kan aandacht krijgen in dit gesprek.

Alle mensen hebben een naam. Niet alle kinderen worden gedoopt.

Vertel dat bij de doop van een baby kinderen soms speciale namen krijgen, dat zijn doopnamen. Soms zijn dat namen van heiligen. Daarvan is hun roepnaam afgeleid.

Zijn er leerlingen gedoopt in deze klas?

- Welke namen heb je gekregen?
- Zitten daar namen van heiligen bij?

Ouders noemen hun kind soms naar een heilige om het goede voorbeeld van de heilige, of omdat de heilige bijvoorbeeld zo moedig of zorgzaam was. Ze hopen dat hun kindje ook zo moedig of zorgzaam wordt. Wat vind je daarvan?

- Weet je waarom jouw ouders jou juist jouw naam hebben gegeven?
- Veel roepnamen zijn afgeleid van de namen van heiligen. Wie weet of zijn/haar roepnaam is afgeleid van de naam van een heilige?

(vervolg op pag. 31)

- Heb je de naam gekregen van een belangrijk persoon uit jouw godsdienst? Wie was dat?
- Weet je naar wie je bent vernoemd? Weet je waarom jouw ouders je naar diegene hebben vernoemd? Wat vind je daarvan?

Als er tijd is, kun je verder gaan met activiteit 5. Daarin wordt verder ingegaan op verhalen over heiligen en hoe deze verhalen ons kunnen helpen.

Eventuele verwerking

Maak drie rubrieken op het bord of op 3 grote vellen papier: heiligen, belangrijke personen uit Bijbel, Koran of een ander religieus boek en idolen.

Ga met alle kinderen na waar hun naam vandaan komt en voeg de naam toe aan de juiste categorie.

Misschien komen er namen voorbij die niet in één van de drie categorieën valt. Voeg dan een nieuwe categorie toe. Bepaal samen hoe die categorie heet.

Mooi van buiten, mooi van binnen

Wat heb je nodig?

- Stoelen in een kring
- Een tafel met een mooi en kleurrijk kleed of een mooi versierde tafel
- Kaarsjes in verschillende kleuren. Als er op jouw school geen kaars mag branden maak dan gebruik van led-kaarsjes

Stap 1

Zet de kleurrijke kaarsjes op de tafel. Ga met de leerlingen rond de tafel zitten. Maak het een beetje donkerder maar niet zo duister als bij de activiteit van de les over Halloween. Vraag de leerlingen stil te zijn. Misschien kun je vragen om rechtop te zitten met beide voeten naast elkaar op de grond.

Geef hen de tijd om rustig te worden in zichzelf bijvoorbeeld door niet te denken. Dat kan bijvoorbeeld doordat ze zich concentreren op hun ademhaling. Als er toch gedachten in hun hoofd komen, kunnen ze visualiseren dat de gedachte bijvoorbeeld wegdrijft op een wolk. Als de leerlingen ontspannen zitten, lees dan het gedicht voor.

**De mooiste kleuren,
Geel, oranje, paars en groen.
De mooiste kleren,
Van wol, bamboe en katoen.**

**We trekken alles uit de kast,
En willen er zo mooi mogelijk uitzien.
Alles van tevoren uitgebreid gepast,
Er scheelt niets aan, of toch, misschien?**

(vervolg op pag. 32)

**We zijn heel mooi van buiten,
Maar wie zijn we eigenlijk van binnen?
Even mooi van binnen als van buiten,
Kun je daar een woord voor verzinnen?**

**Heilig, noemen ze dat wel,
Heilig, dan heb je heel veel liefde om te geven.
Aan God, aan mensen, je krijgt kippenvel,
Van zo veel liefde ga je zweven.**

**Als een engel in onze wereld, zo heilig,
Nog net geen vleugels, je geeft bijna licht.
Heilig, en iedereen voelt zich veilig,
Door al het goede dat je verricht.**

Laat de stilte nog even voortduren totdat de leerlingen beginnen te bewegen.
Maak het licht in het lokaal.
Heb je voldoende tijd, dan kun je het gedicht bespreken.

Gesprek over het gedicht

Voer met de groep een gesprek over het gedicht. Je kunt gebruik maken van onderstaande vragen. Motiveer de leerlingen om op elkaar te reageren, vragen te stellen en in gesprek te gaan.

- Wat vinden jullie van het gedicht?
- Wat denken jullie dat het gedicht ons probeert te zeggen?
- Wat wordt bedoeld met "mooi van binnen"?
- Welk woord wordt daar in het gedicht voor gebruikt? Kent iemand dat woord?
- Heeft iemand wel eens gevoeld dat hij/zij ging zweven van liefde?
- Kun je als een "engel op aarde" zijn?

Zoveel heiligen

Allerheiligen is de dag waarop alle heiligen worden herdacht. Kunnen wij nog iets van hen leren?

Wat heb je nodig?

- Voldoende devices en toegang tot internet.

Stap 1

Vertel dat heiligen meestal met Sint worden aangeduid. Sint komt van het Latijnse woord sanctus. Heilig als woord heeft te maken met het wordt heel, als in heilkunde, heel maken wat kapot is. Hebben de leerlingen de namen van heiligen genoemd bij de activiteiten bij het verhaal, bekijk dan nog samen die lijst. Misschien weten ze er meer. Vraag leerlingen namen van heiligen noemen die ze kennen bijv. Heilige Maria, Sint Nicolaas, Sint Maarten, Sint Joris, Sint Jan (Johannes), Sint Franciscus, Sint Antonius, Sint Theresia en noteer ze op het bord of op een groot vel papier. Het kan helpen om na te denken over de namen binnen de openbare ruimte zoals scholen, kerken, straatnamen, ziekenhuizen. Daar zijn in het verleden vaak namen van heiligen aan gegeven.

Stap 2

De leerlingen werken in tweetallen of kleine groepjes aan een computer, Chromebook of laptop. Laat de leerlingen de betekenis van het woord heilig opzoeken in diverse digitale bronnen.

- Wanneer is iemand een heilige?

Ieder duo of groepje kiest een heilige waar ze meer over gaan opzoeken. Zorg dat niet alle groepen dezelfde heilige kiezen. Hiervoor kunnen ze bijvoorbeeld zoeken via www.heiligen.net. Laat ze belangrijke gegevens verzamelen. Laat ze ook het object/de kleding waardoor de heilige te herkennen is benoemen.

Laat de groepjes benoemen op welke manier 'hun' heilige ook vandaag een voorbeeld voor ons kan zijn.

- Hebben ze hun heilige wel eens ergens zien staan?
- Waar was dat en hoe vonden ze dat?

De leerlingen bedenken of ze een beeld of beeltenis van hun heilige in hun omgeving willen hebben? Waarom?

Stap 3

Ieder tweetal/groepje presenteert 'hun' heilige aan de hele groep.

Allerzielen

Iedereen mist wel iemand. Door verhuizing of door overlijden. Als iemand is verhuisd kun je bellen of videobellen om contact te houden, maar dat gaat natuurlijk niet als iemand is overleden. Dan kun je de stem niet meer horen of het gezicht niet meer zien. Maar toch kan een dierbare dan dichtbij voelen. De band die er was is niet verbroken. Op 2 november, de dag die we Allerzielen noemen, zijn we ons dat extra bewust. Op die dag besteden we aandacht aan overledenen die ons dierbaar zijn. In de katholieke Kerk gebeurt dat door gebed en een speciale viering. Familie en vrienden leggen bloemen op het graf en branden kaarsen. Ook worden graven gezegend door een priester. Allemaal in het vertrouwen dat liefde sterker is dan dood en de overledenen geborgen zijn 'in Gods hand'. In de hemel.

Heb je ervoor gekozen om de symboliek van kleur in dit project te volgen? Kies dan een vorm waarin het hemelse licht zichtbaar wordt vandaag. Vraag de leerlingen in witte of heel lichtgekleurde kleding naar school te komen.

Sommige leerlingen hebben thuis wellicht niet voldoende mogelijkheid om hieraan mee te doen. Maak dit bespreekbaar. Misschien kan een andere leerling bijspringen. Maar je kunt ook met een speciaal wit kleed op een tafel in de klas of hal of kleine lapjes witte stof vastgespeld op de kleding deze beleving creëren. Een witte slinger in de klas en een wit kleed op de thematafel maken de beleving extra krachtig.

Tips voor de activiteiten op Allerzielen

Houd rekening met de leerlingen uit andere culturen. In de westerse tradities staat de kleur wit voor onschuld en zuiverheid en wordt wit in verband gebracht met het hemelse licht. Maar binnen sommige culturen en tradities heeft het een heel andere symbolische betekenis. Daar wordt wit bijvoorbeeld in verband gebracht met rouw en dood. Daarom is het ook goed als een leerling voor lichtgekleurde kleding kiest in plaats van wit.

Allerzielen biedt prachtig de ruimte om verdriet en gemis te delen. Leerlingen kunnen elkaar tot steun zijn. Houd echter wel rekening met leerlingen voor wie de emotie groot kan zijn. Geef ruimte aan leerlingen om hun emotie te tonen en te delen. Leerlingen kunnen elkaar steun geven. Wees er niet onzeker over of dit goed is en biedt veiligheid, vertrouwen en steun.

Lees het derde deel van het verhaal voor.
Bespreek het verhaal na.

- Wat is opgevallen? Hebben ze iets ontdekt?
- Wat vonden ze leuk en wat niet?
- Hebben ze nog vragen over het verhaal? Wat willen ze nog weten?

Opdrachten

Het witte licht

Gesprek over Allerzielen en de dood

Een kaars in het midden

Een lichtje voor jou

De Hemel

Mijn kaarsje voor jou

Het witte licht

Geef aandacht aan de kleding die de kinderen vandaag dragen, als de leerlingen vandaag in witte kleren naar school zijn gekomen.

Als je er voor hebt gekozen om vandaag iedere leerling een stukje witte stof op de kleding te spelden of op een andere manier de kleur wit centraal te stellen, schenk daar dan nu aandacht aan.

Vraag de leerlingen wat ze van de kleur wit vinden.

- Is wit een bijzondere kleur?
- Hoe voelt het om allemaal in het wit gekleed te gaan of iets wits op hun kleding te hebben?

Als je witte versiering hebt opgehangen kun je dat ook als aanleiding gebruiken.

Vraag waarbij wit ook een belangrijke kleur is. Kennen de kinderen situaties of gelegenheden waarbij dat het geval is? Denk hierbij, bijvoorbeeld, aan wit tijdens een bruiloft of de witte kleur van een vredesduif.

In het verhaal vertelt de moeder van Pepijn dat op de dag van Allerzielen mensen speciaal denken aan de mensen van wie ze houden en die dood zijn gegaan. Zij geloven dat de mensen in de hemel zijn, bij God. In de hemel is het mooi en goed en licht. Wit staat vandaag voor de kleur van het hemelse licht. Daarom heeft iedereen vandaag witte kleren aan.

Gesprek over Allerzielen en de dood

Tip bij het gesprek:

Er wordt bij de leerlingen thuis op heel verschillende manieren over dood en een eventueel leven na de dood gesproken. Vandaag is een mooie gelegenheid om deze geluiden te laten horen en de leerlingen de kans te geven er zelf over na te denken en naar de gedachten van anderen te luisteren. Het aanbod in deze lesbrief wordt gegeven vanuit de katholieke traditie en geeft ruimte aan de visies die worden gedeeld bij de leerlingen thuis.

Vragen die je kunt stellen:

- Had je eerder over Allerzielen gehoord?
- Doe je thuis op Allerzielen iets speciaals? Wat doe je dan? Weet je waarom?
- Wat vind je van een speciale dag waarop de levenden iets doen voor de overledenen?
- Welke verschillende gevoelens kun je hebben als er iemand dood gaat?
- Wat denk jij wat er gebeurt als je dood bent? Of: Wat hoop je wat er gebeurt als je dood bent? Of: Wat geloof je wat er gebeurt als je dood bent.
- Is voor jou de dood iets waar je bang voor bent? Kun je uitleggen waarom wel of niet?
- Denk je dat de dood een einde is of kan het ook een stap zijn naar een nieuw begin?
- Heb je al eerder stilgestaan bij de dood?

Een kaars in het midden

Wat heb je nodig?

- Een tafel met een wit kleed
- Een kaars of led-kaars

Stap 1

Maak de klas schemerig. Zet de (led)kaars centraal neer in de klas. Ga er in een kring omheen zitten. Maar doe hem nog niet aan. Vraag de leerlingen stil te worden in hun hoofd en hun lichaam. Het helpt door goed rechtop te zitten en de voeten naast elkaar te plaatsen. Ook kan rust ontstaan door kinderen zich te laten concentreren op de ademhaling.

Als de leerlingen rustig en stil zijn, steek dan de kaars aan.

Lees het onderstaande gedicht voor.

**Een lichtje voor jou.
Een lichtje, klein en warm.
Een lichtje met gedachten en wensen.
Met fijne herinneringen.
Voor mij,
voor jou,
voor ons samen.
Met dit licht
stuur ik liefde naar jou
omdat je bij me hoort en
ik van je hou.**

(vervolg op pag. 37)

Blijf na het voorlezen nog even stil.

Vraag vervolgens aan de leerlingen om na te denken over wat ze gehoord hebben en wat ze voelen bij het gedicht.

Als de leerlingen het willen kun je het gedicht natuurlijk nogmaals voorlezen.

Je kunt er ook voor kiezen om het gedicht te vervangen door het lied 'Vestild in steen' van Stef Bos. Laat de leerlingen dan dit lied horen.

[NAAR YOUTUBE](#)

Of lees samen de songtekst.

[NAAR SONGTEKST](#)

Blijf na het luisteren nog even stil.

Vraag vervolgens aan de leerlingen om na te denken over wat ze gehoord hebben en wat ze voelen bij het lied. Als de leerlingen het willen kun je het lied natuurlijk nogmaals voorlezen.

Een lichtje voor jou

Deze activiteit doe je in combinatie met de activiteit Een kaars in het midden die hierboven staat.

Vertel aan de leerlingen dat het voor veel mensen op de wereld vandaag een speciale dag is: Allerzielen. Mensen over de hele wereld gaan vandaag naar het graf van dierbaren en steken daar een kaarsje op voor iemand die is overleden. Of ze zetten bloemen op het graf. Daarbij denken ze heel speciaal aan die persoon. Hoe lief je hem of haar vond. Maar ook over de liefde en aandacht die je kreeg. Veel mensen geloven dat de mensen niet echt weg, maar in de hemel zijn en dat je altijd met elkaar verbonden blijft.

Misschien mis je de persoon die is overleden heel erg. Toch kan die persoon zo nu en dan heel dichtbij voelen.

Mis je je huisdier dat is overleden? Of je denkt aan mensen die je niet kent maar die zijn overleden door oorlog of geweld?

- Vraag de leerlingen in stilte na te denken voor wie zij een kaarsje willen opsteken.
- Vraag of er kinderen zijn die willen vertellen voor wie ze hun kaarsje branden.
- Begin zelf de zin uit te spreken en een naam te noemen: *Mijn kaarsje brandt voor.....*

De Hemel

Mensen weten niet precies wat er gebeurt als iemand dood gaat maar veel mensen geloven dat ze naar de hemel gaan. Zij geloven dat God en de mensen die al zijn overleden in de hemel zijn. Ze geloven dat we elkaar na de dood daar weer tegen zullen komen. Sommige mensen geloven dat de dieren daar ook zijn. Mensen geloven dat in de hemel geen pijn en geen verdriet is.

Voer een gesprek n.a.v. onderstaande vragen.

- Welk woord/welke woorden passen volgens jou het meest bij de hemel en waarom?
- Kun je zelf nog een ander synoniem bedenken?
- Is er een woord dat jou troost? Welk woord is dat en waarom?
- Wat geloof jij? Is er iets na de dood? Zou de hemel bestaan? Hoe zou dat zijn?

Projecteer met behulp van 'Google Afbeeldingen' schilderijen van de hemel op het digibord. Of print dergelijke afbeeldingen uit. Laat de leerlingen kort in stilte kijken naar de afbeeldingen. Vraag eerst wat ze zien en help hen alleen concreet te beschrijven zonder te interpreteren.

- Wat zie je? Welke kleuren, welke vormen?

Ga daarna verder met hun subjectieve mening. Help hen de ruimte te geven aan de diversiteit van inzichten die er in de groep aanwezig zijn. Inventariseer met behulp van onderstaande vragen:

- Welke sfeer proef je?
- Wat verbaast je?
- Wat vind je vreemd?
- Welk schilderij spreekt jou aan? Waarom?
- Past een van de schilderijen bij jouw voorstelling van wat er na de dood zou kunnen zijn?
- Hoe zou jij de hemel hebben geschilderd?

Als daar ruimte voor is kun je zelf een tekening laten maken, geïnspireerd op de afbeeldingen en hun eigen mening en gevoel.

Mijn kaarsje voor jou

Wat heb je nodig?

- Een rond stevig papiertje of blanco bierviltje voor iedere leerling (je kunt ook een bierviltje laten beplakken met wit papier)
- Een waxinelichtje of led-kaarsje voor iedere leerling
- Een klein stukje schrijfpapier en een vouwblaadje of kleine envelop voor iedere leerling
- Lijm of plakband
- Het lied 'Stel je voor dat er een hemel zou zijn'

[NAAR YOUTUBE](#)

(vervolg op pag. 39)

Stap 1

Deel aan elke leerling een rond papiertje of bierviltje uit en een waxinelichtje of led-kaarsje. De leerlingen plakken het waxinelichtje of led-kaarsje precies in het midden van het bierviltje of ronde papiertje met lijm of plakband. Laat kinderen bedenken voor wie ze dit kaarsje willen laten branden. Dat kan ook een bekende persoon zijn. Als ze maar een goede reden hebben waarom ze deze persoon willen gedenken.

De leerlingen mogen het ronde papiertje of blanco bierviltje verder versieren met tekeningetjes die te maken hebben met de overleden persoon.

Stap 2

De leerlingen schrijven op een stukje papier een klein berichtje of wens aan de persoon aan wie ze denken. Ze schrijven, bijvoorbeeld, op wat ze nog zouden willen zeggen tegen deze persoon. Ze houden dit briefje voor zichzelf.

Stap 3

Ze vouwen een envelopje van het vouwblaadje en stoppen het briefje er in. De leerlingen zetten het kaarsje en het envelopje op de thematafel. Misschien is het mooi om een tak in een vaas of grote pot op de thematafel te zetten en daaraan alle envelopjes te hangen.

Zet alles op een tafel.

Stap 4

Ga met de hele groep bij de tafel staan en luister naar het lied 'Stel je voor dat er een hemel zou zijn'.

Geef na de stilte ruimte aan reacties op de inhoud van het lied.

Geef de kaarsjes en envelopjes aan het eind van de dag mee naar huis.

Het verhaal

Halloween

'Mama, mama, waar ben je! Je moet in de klassenapp kijken,' roept Pepijn.

Mama hoort hem. Ze moet lachen. Die Pepijn! Hij begint altijd al met praten, zodra hij het huis binnenkomt. Ze loopt naar hem toe.

'Hallo Pepijn,' zegt mama. 'Gezellig dat je er weer bent. Hoe was het op school?'

Pepijn zucht. Hij wil niet vertellen over school, hij wil dat mama leest wat er in de app staat. Juf zei dat ze de app vanmiddag heeft verstuurd.

'Kalm aan, Pepijn,' zegt mama 'even geduld.'

Mama pakt haar mobiel, opent de app en begint te lezen.

'En? Wat staat er? Mama,' vraagt Pepijn.

Mama zegt niets. Haar ogen gaan van links naar rechts over de telefoon.

'Mama!' zegt Pepijn nog een keer.

'Neem maar even iets te drinken,' zegt mama. Ze kijkt voor zich uit alsof ze nadenkt.

Pepijn gaat naar de keuken, pakt een glas en vult het onder de kraan.

'Jullie gaan volgende week iets doen met Halloween op school' zegt ze.

'Staat dat in de app?' vraagt Pepijn. 'Wat is dat, hello wien?'

'Dan mag je verkleed op school komen. Niet zomaar verkleed maar als spook, als zombie of skelet of zo.'

Pepijn denkt na. 'Ik weet wat hello betekent maar wat is dan wien?'

Mama schiet in de lach. 'Halloween is de naam van een speciale dag, of eigenlijk avond. Het begint pas als het donker is.'

'Maar waarom heet het zo?' vraagt Pepijn. 'Hoezo mag je je verkleden? Waarom in het donker? En waarom als iets engs zoals een spook? Waarom is daar een speciale dag voor?'

'Allemaal goede vragen,' zegt mama. 'En eigenlijk weet ik er ook niet zoveel van. Halloween komt uit Amerika, volgens mij. Daar gaan kinderen in het donker verkleed langs de deuren. Zullen we samen de antwoorden zoeken?'

Pepijn knikt. 'Ik zal het aan de juf vragen,' zegt hij.

'Dan bel ik Jacky,' zegt mama. 'Zij heeft een tijdje in Maryland gewoond, in Amerika.'

'Jacky jouw vriendin?' vraagt Pepijn.

Mama knikt.

De volgende dag rent Pepijn snel naar huis.

'Mama, ik ben thuis,' roept Pepijn. 'Heb je Jacky gesproken?'

'Ja,' zegt mama 'ik heb Jacky gesproken. Heb jij jouw juf gesproken?'

'We hebben er in de groep allemaal samen over gepraat,' zegt Pepijn, 'Juf vertelde dat we verkleed naar school mogen komen als het donker is. Ze gaan het schoolplein versieren met pompoenen en lichtjes. Sommige kinderen wilden weten hoe we verkleed moesten. Dylan vroeg of je móest meedoen. Hij zei heel eerlijk dat hij het niet leuk vindt. Hij houdt niet van spoken en zombies die je bang maken. Ik vind dat wel knap van hem. Ik vind het zelf misschien ook niet echt leuk. Nezahat en Esther vertelden dat ze niet mee mogen doen. Hun ouders geloven dat het verkeerd is om Halloween te vieren.' Mama is even stil. Ze denkt na over wat Pepijn heeft verteld. Dan kijkt ze op en zegt: 'Jacky vertelde me dat de kinderen in Amerika langs de huizen gaan. Ze zijn dus zo eng mogelijk verkleed. Het is de bedoeling om mensen aan het schrikken te maken en als ze dat niet willen, moeten ze je snoep geven. De kinderen roepen "Trick or treat". Dat betekent iets als: Ik maak je bang of je geeft me iets lekkers.'

Pepijn snapt nu wel waarom het in het donker wordt gedaan, maar waarom is het precies op die dag? Juf heeft dan niet verteld.

Mama heeft het wel aan Jacky gevraagd. En die vertelde: 'De naam Halloween is eigenlijk All Hallows Even. De avond voor Allerheiligen. Allerheiligen wordt ieder jaar op 1 november gevierd. Dus Halloween is altijd op de avond van 31 oktober. Halloween is een oud Keltisch feest. Het werd meer dan 2000 jaar geleden gevierd. De Kelten geloofden dat op die dag de geesten van de mensen die waren gestorven terugkwamen op aarde.

'Wat een moeilijk verhaal' zegt Pepijn. 'Wat is Allerheiligen nu weer?'

'Je hebt dus drie dingen,' zegt mama. 'Op 31 oktober heb je dus Halloween. De volgende dag, op 1 november is het Allerheiligen en weer een dag later, op 2 november, is het Allerzielen. Allerheiligen en Allerzielen zijn speciale dagen in de katholieke Kerk. Ik weet er wel iets van, maar als je het echt wilt weten moet je bij oma zijn. Zij is katholiek en kan je het vast wel vertellen.'

'Op naar oma dan,' zegt Pepijn. 'Nu wil ik het weten ook.'

'Dat is goed,' zegt mama. 'Dan denk ik nog even na over Halloween. Het is pas over een week.'

[NAAR DE ONDERBOUWLESSEN](#)

[NAAR DE MIDDENBOUWLESSEN](#)

[NAAR DE BOVENBOUWLESSEN](#)

Het verhaal

Allerheiligen

Pepijn en mama zitten op de fiets. Oma woont gelukkig dichtbij want hij kan niet wachten om meer te weten. Hoera, oma's voordeur staat al open. Dus hij kan zo naar binnen rennen. Oma heeft hen vast al aan zien komen door het grote raam.

'Hoi oma!' roept Pepijn. Oma geeft hem een dikke knuffel.

'Wat fijn dat ik je zie. Wat heb je rode wangen? Wat is er aan de hand?'

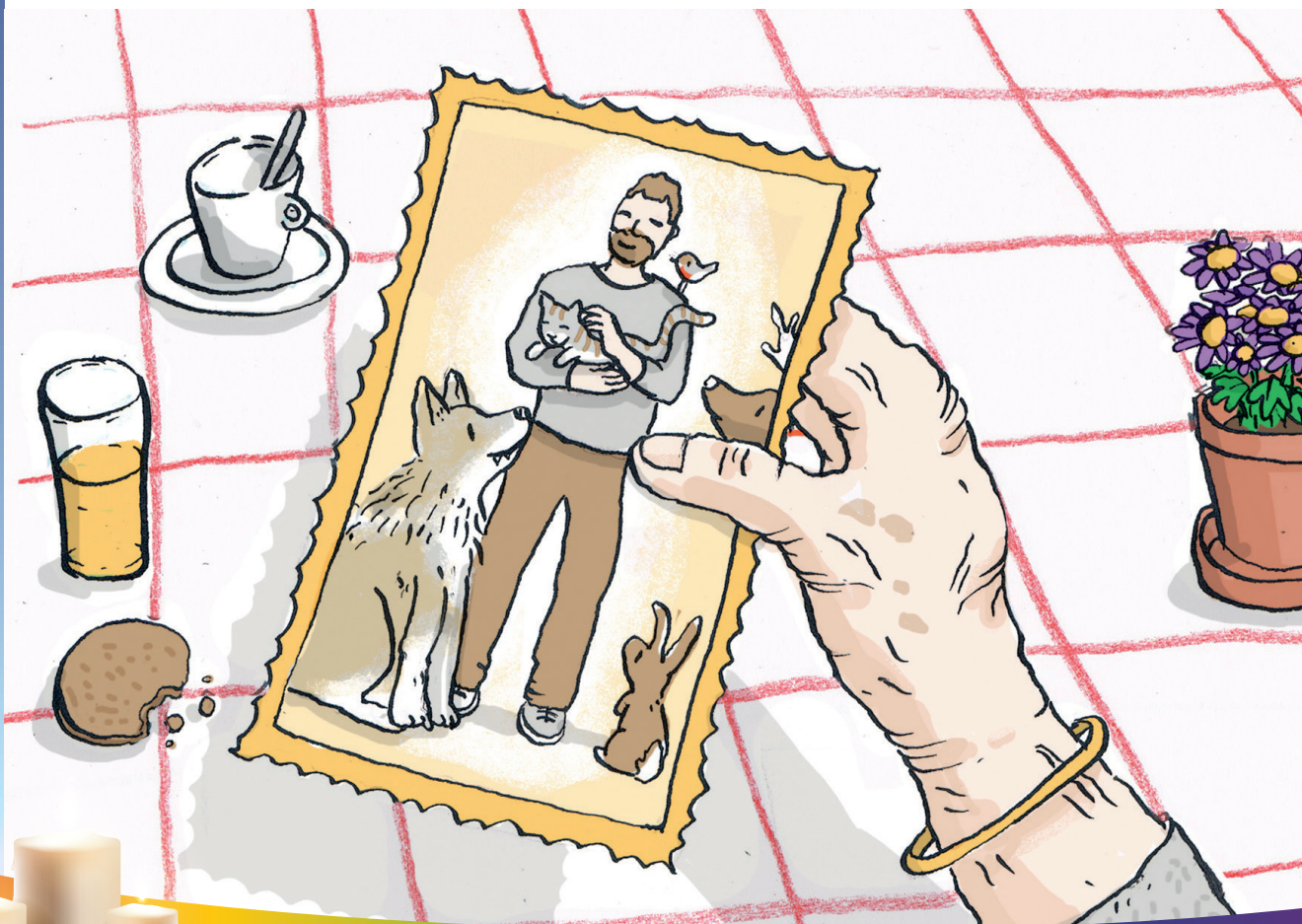
Pepijn houdt zich in. Oma schenkt appelsap in voor Pepijn. Dat hoort echt bij oma.

Mama en oma drinken thee.

'Vertel het nu maar eens,' zegt oma, 'want volgens mij wil jij heel graag iets zeggen.'

'Jij bent katholiek,' zegt Pepijn.

Oma knikt.

Op school gaan we iets doen voor Halloween en dat komt van ...'

Pepijn kijkt mama aan. Hoe zat het ook alweer?

'Van *All Hallows Even*,' zegt mama. 'De avond voor Allerheiligen.'

'Ja dat,' zegt Pepijn. 'Maar hoe zit het met alle heiligen? Mama zegt dat jij dat weet.'

'Het is niet alle heiligen, maar AlleRheiligen. Met een R. Het is een katholiek feest dat we elk jaar op 1 november vieren. We denken dan aan alle heiligen.'

'Wat is een heilige?' vraagt Pepijn.

'Ja hoe leg ik je dat uit?' zegt oma. Ze kijkt hem aan. 'Ik weet het, denk ik. Jij houdt toch van voetballen? Weet jij een voetballer die je de allerbeste vindt? Eentje waarvan je denkt, dat wil ik ook kunnen?'

Ja, zo'n voetballer kent Pepijn wel. Hij probeert het ook steeds zo na te doen maar het is zo moeilijk.

Oma gaat verder. 'Voor mij zijn heiligen ook een beetje zo. Het zijn mensen die heel goed waren in dingen doen die we in de katholieke Kerk belangrijk vinden, zoals zorgen voor mensen, mensen beschermen tegen geweld, goed voor de natuur zorgen, zulk soort dingen. Ze waren vaak heel moedig en liepen zelf gevaar. Maar ze deden het niet zomaar. Ze hielden heel veel van God en voelden dat God dat vroeg. Dus deden ze het graag. Zij zijn een voorbeeld voor mij, net zoals die voetballer voor jou. Op Allerheiligen denken we speciaal aan deze mensen. Wij geloven dat die mensen bij God in de hemel zijn maar dat ze nog steeds bij ons horen. Ze kunnen ons helpen als we dat vragen.'

'Vragen? Helpen?' denkt Pepijn. Die mensen zijn toch dood? Hij kijkt naar oma. Hij snapt het niet. Hoe kun je praten met mensen die dood zijn?

[NAAR DE ONDERBOUWLESSEN](#)

[NAAR DE MIDDENBOUWLESSEN](#)

[NAAR DE BOVENBOUWLESSEN](#)

Het verhaal

Allerzielen

Oma neemt een slokje van haar thee en vertelt verder. 'Na Allerheiligen komt Allerzielen'.

'O ja, dat is waar ook,' denkt Pepijn 'dat had mama al verteld.'

'Wat zijn zielen?' vraagt Pepijn.

'Ik geloof dat iedereen een ziel heeft. Dat is iets dat van God komt,' zegt oma. 'Als je doodgaat, gaat je ziel terug naar God.'

'Denk je dat of weet je dat?' vraagt Pepijn.

'Dat geloof ik,' zegt oma.

Pepijn is even stil. 'En waar zit je ziel dan, oma?' vraagt hij.

'Je stelt goede vragen, Pepijn. Dat weten we niet precies. Ik geloof dat het in mij zit, net als liefde. Waar voel jij liefde?'

'Ik voel liefde in mijn hart,' antwoordt Pepijn. 'Zit mijn ziel ook in mijn hart? Heb ik ook een ziel?' vraagt Pepijn.

Oma knikt. 'Ik geloof dat iedereen een ziel heeft,' zegt ze.

Pepijn kijkt naar mama. 'Wat denk jij mama?' vraagt hij.

'Ik weet het niet, Pepijn. Ik zou het wel heel mooi vinden,' zegt mama.

'Weet je wat?' zegt oma. 'Volgende week is dus Allerzielen. Op die dag ga ik altijd naar het graf van opa. Ik neem bloemen voor hem mee en ik steek een kaarsje aan. Ik bid dan voor hem; dat hij het goed heeft bij God in de hemel en dan vraag ik ook altijd of hij een beetje op jou wil letten. Heb je zin om met mij mee te gaan?'

Pepijn knikt.

Vandaag is het eindelijk Allerzielen.

'Oma haalt je op uit school' zegt mama.

'Dat weet ik. We gaan samen naar het graf van opa.'

Na schooltijd ziet Pepijn oma meteen staan op het schoolplein, ook al is ze bijna verstopt achter de grote plant die ze draagt. Hij rent naar haar toe. 'Hoi oma,' zegt hij.

'Hoi Pepijn,' zegt ze. 'Fijn dat je meegaat naar het kerkhof. Ik heb deze plant gekocht, omdat opa er zoveel van hield. En in mijn tas zit een kaarsje.'

'Gaan we dan niet naar de begraafplaats?' vraagt Pepijn.

Oma moet lachen. 'Sorry, Pepijn,' zegt ze, 'ik zal het uitleggen. Het kerkhof is de begraafplaats bij de kerk.'

Samen rijden ze naar het kerkhof, waar het graf van opa is. Oma parkeert de auto. Samen lopen ze door de poort in het hoge hek om de begraafplaats.

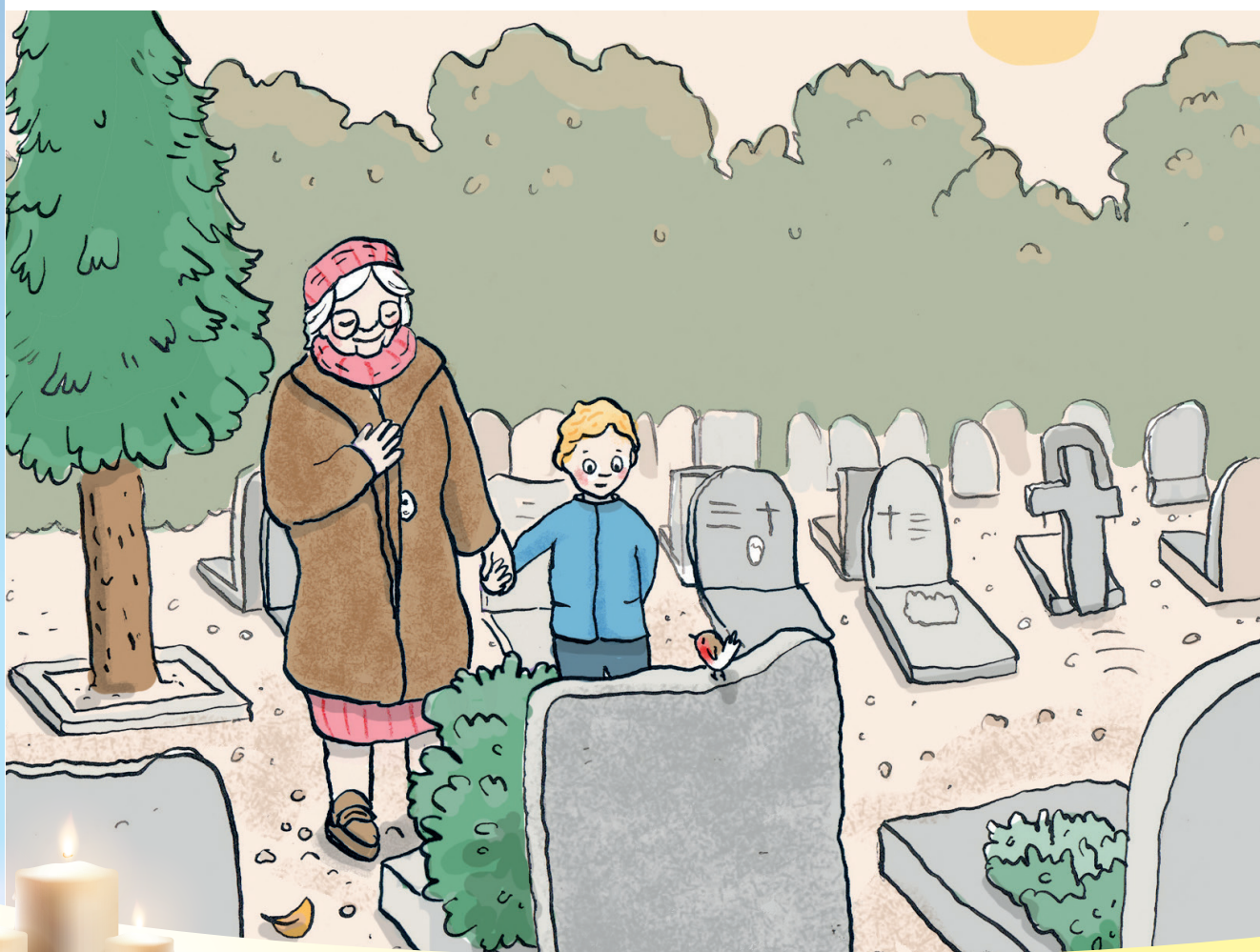
Wat veel graven! Pepijn kijkt zijn ogen uit. Hij kan de graven niet tellen, zoveel als het er zijn.

'Kom, deze kant op,' zegt oma, 'daar is het graf van opa.'

Oma geeft Pepijn een hand. Hij wordt rustig van binnen. Bij het graf van opa wordt hij zelfs stil. Wat een mooi graf. Hij kijkt naar de naam op de steen. Daar staat Pepijn. Hij heeft dezelfde naam als zijn opa. Hij heeft hem niet echt gekend. Opa ging dood toen hij heel klein was. Hij heeft nog een foto van opa en hemzelf als baby. Wel jammer. Opa ziet er heel lief uit op die foto.

'Gek idee,' zegt Pepijn.

'Wat?'

'Dat opa hier ligt.'

'Zijn lichaam ligt hier,' zegt oma. 'Zijn ziel is in de hemel bij God. Ik geloof dat hij daar samen is met zijn vader en moeder, en met zijn broer en zus en met alle andere mensen die zijn doodgegaan. Ik zie hem daar ook als ik dood ga. Dat geloof ik echt.'

Pepijn schrikt een beetje van wat oma zegt.

Oma merkt het. 'Wees maar niet bang, Pepijn,' zegt ze, 'dat duurt vast nog heel lang hoor. Voorlopig blijf ik nog bij jou en mama.'

Pepijn kijkt hoe oma de plant op het graf zet en de steen een beetje schoonpoetst. Oma kijkt zo lief! 'Mag ik het kaarsje aansteken, oma?' vraagt hij.

Oma aait over zijn haren. 'Graag, jongen,' zegt ze. 'Ik denk dat opa dat ook fijn zou vinden.'

'Opa?' vraagt Pepijn verbaasd. 'Zijn lichaam is toch dood. Merkt zijn ziel in de hemel dat dan?'

'Ach jongen toch,' zegt oma. Ze pakt zijn hand weer en knijpt erin.

Pepijn zegt niks, maar hij voelt wel wat. Een speciaal gevoel. Zou dat mijn ziel zijn, denkt hij. Zachtjes knijpt hij in oma's hand. En oma knijpt zachtjes weer terug. Heel even voelt hij dat ze samen zijn. Oma, opa en hij.

[NAAR DE ONDERBOUWLESSEN](#)

[NAAR DE MIDDENBOUWLESSEN](#)

[NAAR DE BOVENBOUWLESSEN](#)

Liedje over de hemel

voor project Halloween, Allerheiligen, Allerzielen

Stel je toch eens voor dat er een hemel is,
waar je goed terecht komt en er vrede is.
Hoe het zit, dat weet je niet, maar stel je voor:
jij bent ooit geboren,
jij gaat niet verloren,
jij gaat door!

Stel je toch eens voor dat er een huis bestaat
groot genoeg voor iedereen die ons verlaat.
Hoe het zit, dat weet je niet, maar hopen mag:
dat we zijn geborgen,
vrij van alle zorgen,
op een dag!

Stel je toch eens voor wie je daar terug zou zien,
iemand die je lief was, die je mist misschien.
Hoe het zit dat weet je niet, maar denk je in:
Blij elkaar begroeten,
eindelijk ontmoeten,
nieuw begin!

Stel je toch eens voor dat het er nu al was
vrede, licht en veilig zijn in elke klas,
allemaal dezelfde taal: één van hart.
Kijk maar in mijn ogen,
eventjes geloven:
hemel bestaat!

© 2022 Marjet de Jong

Complimentkaartjes

Het is fijn dat je
sorry durft te zeggen

Je kunt uitleggen
hoe je je voelt

Ik moet vaak lachen
om je grapjes

Je bent heel handig

Je bent dapper
en durft veel

Je bent positief

Je bent heel goed
in samenwerken

Je zorgt voor
een goede sfeer

Je kunt goed luisteren
naar anderen

Je leert graag
nieuwe dingen

Ik vind het leuk om
met jou te spelen

Ik kan goed met je praten

Je bent vergevingsgezind

Je helpt graag anderen

Je bent altijd vrolijk

Je kunt zo mooi zingen

Je hebt een leuke lach

Je bent altijd op tijd

Je werkt netjes

Je houdt van orde

Je bent eerlijk

Je kunt goed sporten

Je bent altijd beleefd

Je bent vriendelijk

*Je kunt iemand
goed troosten*

*Je kunt zo
netjes schrijven*

*Je bent een
goede verteller*

*Je kunt goed delen
met iemand*

Je bent bescheiden

Je kunt goed een
geheim bewaren

Je geeft niet snel op

Je houdt rekening
met anderen

Je bent lief
tegen anderen

Je hebt veel geduld

Je bent een doorzetter

Je bent rustig

Ik kan met jou
veel plezier maken

Je zorgt goed
voor anderen

Je bent krachtig

Je kunt goed lezen

Ik vind dat je goed
kunt rekenen

Ik vind het leuk dat je
veel fantasie hebt

Je bent iemand die
ik kan vertrouwen

Je kunt anderen
laten lachen

Je staat altijd klaar
voor de ander

Je hebt een
leuke kledingstijl

Ik vind dat je goed
Frans kan spreken

Ik vind jou een
leuk klasgenootje

Je houdt rekening
met de anderen

Je durft eerlijk
je mening zeggen

Je bent zuinig
met je spullen

Je kunt goed knuffelen

Je geeft niet snel op

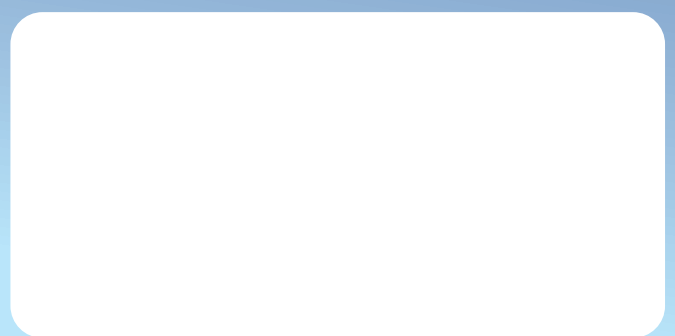
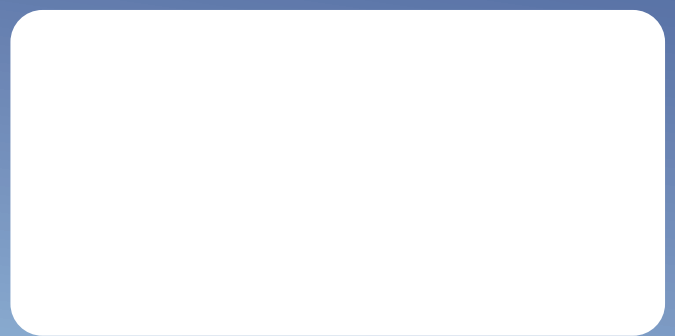
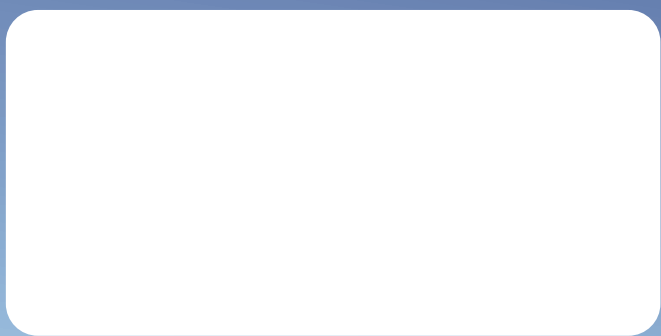
Je komt op
voor de ander

Je hebt oog
voor de ander

Je bent behulpzaam

Je kunt hard rennen

Ik vind je stoer

Dit kan ik voor je doen